

ЩЕРБИНА ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА

ШОПІНА МАРІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

ЩАСЛИВІ ДІТИ, ЗАДОВОЛЕНІ ДОРΟΣЛІ:

ПОРАДНИК З РОЗВИТКУ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Щербина Вікторія Миколаївна

Шопіна Марина Олександрівна

Навчально-методичний посібник

**Щасливі діти, задоволені дорослі:
порадник з розвитку та виховання
дітей дошкільного віку**

Київ

2025

Рецензенти:

Желанова Вікторія Вячеславівна, професор кафедри освітології та психолого-педагогічних наук факультету педагогічної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор, академік Української Академії Акмеології, академік Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки.

Малюта Світлана Василівна, вихователь-методист вищої категорії закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 300 міста Києва

Сіренко Олена Леонтіївна, заступник начальника управління освіти Солом'янської районної у місті Києві державної адміністрації, начальник відділу дошкільної освіти та безпеки життєдіяльності

Друкується за рішенням Вченої ради Інституту післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

(протокол № 10 від 27.12.2024)

Щербина В.М., Шопіна М.О.

Щасливі діти, задоволені дорослі: порадник з розвитку та виховання дітей дошкільного віку. – Київ: , 2025 – 132 с. Віддруковано ТОВ "Прінт Нау"

Навчально-методичний посібник для педагогів закладів дошкільної освіти та батьків дітей дошкільного віку.

У навчально-методичному посібнику послідовно викладені основні практичні питання розвитку дітей дошкільного віку. Цей посібник допомагає краще зрозуміти потреби дитини дошкільного віку, підтримати її розвиток і становлення, створити у садочку та вдома атмосферу любові, довіри та гармонійного зростання. Надаються практичні методики розвитку дитини дошкільного віку. Навчально-методичний посібник адресовано працівникам дошкільної освіти, батькам, психологам, монтесорі-педагогам, учителям-логопедам, учителям-дефектологам та всім, хто цікавиться розвитком дитини дошкільного віку.

ЗМІСТ

Передмова	4
Пояснювальна записка	5
Розділ 1. Розвиток дитини раннього віку (від одного до трьох років)	7
РІВЕНЬ 1: Фізичний розвиток: рухова активність – це більше ніж фізкультура.....	7
РІВЕНЬ 2: Когнітивний розвиток: пізнавальні процеси, мова, мислення.....	12
РІВЕНЬ 3: Соціально-емоційний розвиток і мова: взаємодія з іншими дітьми та дорослими, емоції, поведінка.....	18
РІВЕНЬ 4. Творчий розвиток: музика і художнє мистецтво, ігри та іграшки.....	28
Розділ 2. Розвиток дитини трьох-п'яти років: дитина-пізнавальник	36
РІВЕНЬ 1: Фізичний розвиток: «я можу, я вмію».....	38
РІВЕНЬ 2: Когнітивний розвиток дитини 3-5 років: пізнавальні процеси, мова, мислення.....	40
РІВЕНЬ 3: Соціально-емоційний розвиток і мова дітей від 3 до 5 років: взаємодія з іншими дітьми та дорослими, емоції, поведінка.....	46
РІВЕНЬ 4. Творчий розвиток: музика і художнє мистецтво, ігри та іграшки.....	53
Розділ 3. Розвиток дитини п'яти-шести років	58
РІВЕНЬ 1: Фізичний розвиток.....	58
РІВЕНЬ 4. Когнітивний розвиток: пізнавальні процеси, мова, мислення.....	61
РІВЕНЬ 4. Соціально-емоційний розвиток.....	64
РІВЕНЬ 4. Творчий розвиток.....	67
РІВЕНЬ 4. Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання.....	70
Розділ 4. Як організувати і провести розвивальні заняття з дітьми дошкільного віку	83
З чого розпочати заняття?.....	83
Діти з особливими освітніми потребами, на що звернути увагу?.....	86
Сенсорний розвиток дитини.....	89
Розвиток мови.....	99
Розвиток пам'яті та уваги.....	105
Триступеневий монтесорі-урок.....	109
Розвиток мислення.....	111
Корекція соціально-емоційного розвитку.....	117
Розділ 5. Виховання волі як важливий фактор самоформування особистості: поради вихователям і батькам (за методом Монтесорі)	120
Висновки.....	129
Література.....	130

ПЕРЕДМОВА

Шановні вихователі та батьки!

Вітаємо Вас у дивовижному, неймовірному і захопливому світі дитинства!

Скільки книг і статей вже було написано про навчання й виховання дітей! І все одно ми, дорослі, продовжуємо гортати сторінки журналів, читаємо статті і пости на цю тему, обговорюємо зі знайомими і друзями, шукаємо найкращі гуртки, секції, простори і садочки для наших любих янголяток, адже хочемо дати їм найкраще, що є сьогодні.

Перші роки життя Вашої дитини – це цікавий період стрімкого зростання, розвитку й відкриттів. Саме в цей час закладаються основи особистості, формуються перші звички і погляди на світ.

Хто є людина-дитина? Що робити, щоб розвинути закладені у неї природою здібності і таланти? Як проявляється унікальність кожного? Як не перевантажити дитину враженнями і розвивальними заняттями? Як показати дитині на кожному етапі її життя, що ми живемо у вражаючому, унікальному і дивовижному світі? Як підтримати і створити сприятливі умови для розкриття хисту і обдарованості дитини? Як висловити любов і турботу, побудувати довірливі та відкриті стосунки? Як виховувати і навчати дитину з особливими освітніми потребами?

Існує ще так багато питань – Як і Що?

Цей посібник створений спеціально для Вас, щоб допомогти вам краще зрозуміти потреби дитини дошкільного віку, підтримати її розвиток і становлення, створити у садочку та вдома атмосферу любові, довіри та гармонійного зростання, навчання й виховання.

Чому цей посібник важливий?

- **Розуміння особливостей розвитку:** Ви дізнаєтесь про фізичні, когнітивні, соціальні та емоційні зміни, які відбуваються з дитиною в дошкільному віці.
- **Практичні поради:** Ми надамо Вам конкретні рекомендації щодо стимулювання розвитку мови, пізнавальних здібностей, творчості та соціальних навичок.
- **Створення розвивального середовища:** Ви дізнаєтесь, як організувати простір для гри та навчання, щоб забезпечити дитині максимальні можливості для розвитку.
- **Встановлення ефективної комунікації:** Ми допоможемо вам побудувати міцні та довірливі стосунки з дитиною, навчаючи Вас ефективним методам спілкування та вирішення конфліктів.

Що Ви отримаєте від цього посібника?

- **Знання:** Глибоке розуміння процесів розвитку дитини дошкільного віку.
- **Впевненість:** Ви будете впевнені в своїх виховних здібностях та зможете надавати дитині необхідну психологічну підтримку.
- **Задоволення:** Спостерігаючи за зростанням і розвитком Вашої дитини, ви відчуєте величезне задоволення.

Пам'ятайте: кожна дитина унікальна, і не існує єдиного правильного підходу до її виховання. Цей посібник є лише дороговказом, який допоможе Вам знайти свій власний шлях і збагатить Вашу дидактичну скарбничку.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчально-методичний посібник охоплює ключові аспекти розвитку дітей дошкільного віку, включаючи фізичний, когнітивний, емоційний та соціальний розвиток, що дозволяє читачам отримати цілісне уявлення про різнобічні підходи до виховання дитини дошкільного віку. Кожен розділ містить конкретні рекомендації для вихователів закладів дошкільної освіти та батьків дітей дошкільного віку, що спрощує розуміння особливостей розвитку дітей дошкільного віку. Матеріали подані простою, зрозумілою мовою, що дозволить читачам легко сприймати інформацію та ефективно застосовувати рекомендації на практиці у професійній педагогічній діяльності та повсякденному житті.

У першому розділі «Розвиток дитини раннього віку (від одного до трьох років)» послідовно описується фізичний, когнітивний, соціально-емоційний та творчий розвиток дитини раннього віку. Акцент зроблено на важливості рухової активності як фундаменту для гармонійного розвитку. Для розуміння механізмів розвитку дитини, включаючи сенситивні періоди, висвітлено основні закономірності і запропоновано конкретні поради щодо підтримки кожного етапу. Пропонуються практичні рекомендації для батьків і педагогів щодо створення безпечного середовища, що сприяє фізичному та когнітивному розвитку, а також розвитку мови (як допомогти дитині поповнити словниковий запас і сприяти розумінню нею мови), навичок самообслуговування, розвитку дрібної та крупної моторики і які іграшки обрати для дитини раннього віку. Особливу увагу приділено соціалізації дитини, формуванню емоційної стабільності, здатності до концентрації та самостійності.

У другому розділі «Розвиток дитини трьох-п'яти років: дитина-пізнавальник» досліджується розвиток дитини віком від трьох до п'яти років у контексті фізичних, когнітивних, соціально-емоційних та творчих аспектів. Описуються сенситивні періоди, коли діти активно засвоюють нові навички, включаючи мовленнєву діяльність, самостійність, вміння взаємодіяти з однолітками та дорослими. Значна увага приділяється створенню спеціального розвивального середовища, яке сприяє освоєнню навичок самообслуговування, пізнання природи та культури, а також розвитку творчого мислення через мистецтво, музику та рольові ігри. Підкреслюється важливість педагогічних методів для гармонійного розвитку дитини.

У третьому розділі «Розвиток дитини п'яти-шести років» послідовно описуються особливості фізичного, когнітивного, соціально-емоційного та творчого розвитку дитини старшого дошкільного віку. Пропонуються практичні поради з розвитку пізнавальних процесів дитини, розглядається як допомогти дитині розвинути навички співпраці, саморегуляції та емоційної грамотності, як стимулювати творчий розвиток дитини 5-6 років. Розповідається як психологічно підтримати майбутнього першокласника.

У четвертому розділі «Як організувати і провести розвивальні заняття з дітьми дошкільного віку» послідовно описується, з чого розпочати розвивальні заняття з дитиною, як організувати розвивальну роботу з дитиною, надаються практичні поради, що робити, якщо дитина відмовляється від занять, як зацікавити дитину, як підібрати оптимальну кількість вправ для дитини, як ускладнити заняття. Пропонуються практичні вправи з сенсорного розвитку дитини, вправи з розвитку мови, пам'яті, уваги, мислення. Усі вправи підібрані з урахуванням вікових особливостей дитини дошкільного віку, від простих до більш складних, супроводжуються чіткими інструкціями для дорослого, мають малюнки з прикладами виконання. У розділі надаються методики корекції соціально-емоційного розвитку дитини дошкільного віку та тріступневий монтесорі-урок для дошкільників. Також у розділі надаються практичні поради як вчасно виявити у дитини дошкільного віку відхилення від норми розвитку, на що потрібно звернути увагу батькам та вихователям і що може вказувати на привід проконсультуватися із фахівцем.

П'ятий розділ «Виховання волі як важливий фактор самоформування особистості: поради вихователям і батькам (за методом Монтесорі)» присвячений актуальній проблемі розвитку волі у дітей та пропонує детальний розгляд цього питання в контексті педагогіки Монтесорі. Увага

акцентується на важливості виховання волі з раннього дитинства, наведені численні приклади з практики, що ілюструють, як створити сприятливе середовище для розвитку самостійності та відповідальності у дітей, як навчити їх контролювати себе, розуміти вимоги дорослого, мислити самостійно; дотримуватися правил, що згодом перейде в дотримання законів. Міститься інформація, як провести дітей від «впертого свавілля» до волі і мужності, що так необхідні людині, аби йти своїм шляхом у складних життєвих обставинах. Окреслено, як допомогти маленьким дітям в перші роки свого життя навчитися вибирати для себе творчу діяльність і концентруватися на ній.

У посібнику також наведені інформативні блоки «Чи знали ви, що» з цікавою і, на думку авторів, важливою інформацією, що має відношення до розвитку і виховання дітей.

РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ДИТИНИ РАНЬОГО ВІКУ (ВІД ОДНОГО ДО ТРЬОХ РОКІВ).

РІВЕНЬ 1. Фізичний розвиток: рухова активність – це більше ніж фізкультура.

Фізичний розвиток – це свого роду фундамент для всіх інших аспектів розвитку дитини. Марія Монтесорі вважала, що рух – це мова дитини, через яку вона пізнає світ. Тому фізична активність в її системі має не лише оздоровчий ефект, а й сприяє розвитку когнітивних, соціальних та емоційних навичок.

Рухи є складовим компонентом в різних видах людської діяльності, є зовнішнім виразником і характеристикою поведінки людини. Вони можуть досягати високого рівня досконалості і виступати засобом бажаної професії чи хобі. Саме за допомогою рухів маля починає пізнавати навколишній світ, взаємодіє з ним, висловлює своє ставлення до нього. Перші уявлення про світ, його предмети та явища приходять до дитини через переміщення у просторі завдяки рухам її очей, рук, ніг, всього тіла.

Науковцями достатньо уваги приділено розвитку дрібної моторики, однак, ми звернемо увагу на крупну, адже більш складні навички дрібної моторики формуються завдяки ній. Від крупної моторики залежить стоншення рухових дій, що, в свою чергу, запускає формування вестибулярного апарату, розвиток мовленнєвих навичок, інтелекту тощо. Крім того, робота великими м'язами зміцнює не тільки м'язи, а й суглоби. З віком фізичний розвиток набуває більшого значення і ми можемо спостерігати за тим, що здоровій півторарічній дитині доступні вже багато видів рухової активності.

Як свідчать дослідження, саме прогрес у розвитку рухів (рухового аналізатора) великою мірою визначає прогрес розвитку функцій мозку людини. Беззаперечно, провідною діяльністю дитини є гра, яка насамперед виражається у рухах – в маніпуляціях з іграшками та різними предметами, у взаємодії з дітьми та дорослими, з навколишнім світом. **Чим різноманітніше рух, тим більше інформації надходить в мозок дитини і тим інтенсивніше йде психічний розвиток.**

Багато педагогів відзначають, що рух є також важливим засобом виховання, сприяючи формуванню дитини як свідомої особистості. За допомогою власних рухів, якими дорослі супроводжують свої слова, дитина пізнає навколишній предметний світ, висловлює своє ставлення до нього, вчиться цілеспрямовано діяти в ньому. Саме в рухах можна побачити перші прояви сміливості, рішучості, витривалості, наполегливості маленької дитини (роль дорослого – підтримати ці перші прояви), які в майбутньому стануть формою прояву як цих,

Лідери від природи діють так, ніби вони знають, що роблять. Хіба ви будете переходити вируючий потік слідом за людиною, яка говорить: «Ну, я не знаю, вийде у тебе чи ні. Може і вийде, але річка аж надто глибока. Або тобі краще тут залишитися? Чи ні, краще попливи!» тощо. Коли дорослі демонструють подібні коливання і невпевненість у своїй ролі, діти починають діяти так, немов головні не дорослі, а вони. Коли такі діти виростають, то якщо раптом вони не отримують бажаного в житті, вони ведуть себе так, ніби настав кінець світу.

Одне абсолютно зрозуміло. Так, ми повинні очікувати, що дитина зможе діяти всередині встановлених нами кордонів, але в той же час нам необхідно пам'ятати: **попора має бути внутрішнім рішенням дитини, а не зовнішнім примусом.** Часто дитина в процесі прийняття цього рішення демонструє нервозність, дратівливість і неспокій. Наша мета не в тому, щоб позбавити дитину цієї боротьби. Наша мета – зробити її завдання здійсненним.

На жаль, допомагати дитині в розвитку волі в сучасному суспільстві - непросте завдання. Сучасна культура демонструє двоїсте ставлення до авторитету і влади загалом, і до батьківського авторитету/влади зокрема. Фільми та телешоу, наприклад, постійно показують дітей, більш кмітливих, ніж їхні батьки. До чого це призводить? У дітей може сформуватися враження, що вони знають краще за дорослих і, таким чином, в певних ситуаціях, коли вони реально нездатні прийняти адекватні рішення, вони можуть потрапити у халепу.

Тому, дорослі, зокрема батьки, повинні брати на себе відповідальність за те, щоб дати дитині зрозуміти, що таке кордони і що таке вселенський порядок, адже саме порядок і кордони підтримують існування людей. У дітей мають бути авторитети серед дорослих, і це дасть їм можливість виробити самоконтроль.

ВИСНОВКИ

«Наша турбота про дитину повинна визначатися не бажанням «змусити її чомусь навчитися», а прагненням завжди підтримувати в ній те світло, що зветься інтелектом».

Марія Монтесорі
(«Spontaneous Activity in Education»)

У цьому посібнику ми з Вами намагалися розглянути основні рівні поетапного розвитку дитини: її когнітивний розвиток (пізнавальні процеси, мова, мислення), соціально-емоційний розвиток та творчий. Важливо підтримувати баланс між усіма аспектами, щоб дитина розвивалася гармонійно. Успішний розвиток дошкільників значною мірою залежить від участі дорослих: вихователів, батьків та педагогів. Вони повинні бути прикладом, підтримувати дитину та створювати умови для її самостійного дослідження світу.

Важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини. Кожна дитина розвивається власним темпом, тому варто створювати умови для розвитку її сильних сторін і враховувати зони, які потребують додаткової уваги.

Пам'ятаємо, що гра залишається найефективнішим методом розвитку дошкільників. Через гру діти навчаються вирішувати проблеми, взаємодіяти з однолітками та досліджувати світ. Тому більшість занять мають бути побудовані навколо ігрових активностей. Програми розвитку для дошкільників повинні плавно підготувати дитину до школи. Це включає розвиток базових навичок, таких як читання, рахування та дрібна моторика, а також соціальні та емоційні навички для успішної взаємодії у класі.

Матеріали цієї книги не є вичерпними, але надають основні орієнтири та рекомендації для підтримки гармонійного розвитку дитини в умовах сьогодення. Важливо пам'ятати, що кожна дитина унікальна, і потребує індивідуального підходу, який враховує її інтереси, здібності та темп розвитку. Ваша відкритість до нових знань, любов та турбота є найкращими інструментами для успішного виховання дітей.

Бажаємо, щоб Ви завжди бачили потенціал у кожній дитині, підтримували її допитливість до навколишнього світу та допомагали розвивати таланти, які роблять її унікальною.

ВИКОРИСТАНА І РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

- 1.Блінов О.А., Шопіна М.О. Метафоричні асоціативні карти як творчий інтегративний ресурс стресостійкості особистості / О.А., Блінов, М.О. Шопіна – Київ: Талком, 2016. – 123 с.
2. Використання методики "Будиночок" для діагностики готовності дітей до школи, включаючи її цілі та інструкції з проведення URL <https://vseosvita.ua/library/budinocok-ni-gutkina-diaagnostika-rozvitku-dovolnoi-sferi-gotovnosti-do-skoli-458199.html> (останнє звернення 06.01.2025)
3. Вишнівська Н., Журба К., Меленець Л., та Третяк О., Смольникова Г., Федорова Ю. Цибульська С. (2024) Variability of the understanding of the phenomenon of "happiness" in scientific works and student experience AD ALTA. Journal of Interdisciplinary Research, XL (14(01)). с. 16-20. ISSN 1804-7890; 2464-6733
4. Гончаренко А.М., Дятленко Н.М. Як зробити навчання дошкільників цікавим та розвивальним: педагогічні родзинки (2024) [Навчально-методичні матеріали] URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/49719/> (останнє звернення 06.01.2025)
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Підручник. 3-є вид., доповнене. Київ: Академвидав, 2015. С. 211-222.
6. Коваленко, Є. І. Історія зарубіжної педагогіки : хрестоматія : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна. – Київ : Центр навч. л-ри, 2006. – 662 с.
7. Лисенко, Н. В. Педагогіка українського дошкілля : у 2 ч. Ч.1 : навч. посіб для вищ. навч. закл. за спец. «Дошкільне виховання» / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. – Київ : Вища школа, 2006. – 302 с.
8. Лондонські лекції 1946 року Марії Монтесорі URL: <https://montessori-pierson.com/pages/ukrainian-e-books> (останнє звернення 06.01.2025)
9. Меленець Л.І., Щербина В.М., Кульбедюк А.Ю. Екстрено організоване дистанційне навчання педагогів закладів дошкільної освіти: від супротиву до сприйняття / Дистанційне та змішане навчання як засіб реалізації індивідуальної траєкторії професійного зростання педагога: монографія (три і більше авторів). - Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна, Київ, 2022 – 256 с.
10. Піроженко Т.О., Карабаєва І.І., Соловійова Л.І., Хартман О.Ю. Інструментарій оцінювання готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи : методичні рекомендації Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2023. 36 с.
11. Шопіна М.О. Розвиток мислення дітей 5-ти–9-ти років та підлітків. – Київ: Славутич-Дельфін, 2015. – 62 с.
12. Шопіна М.О. Підвищення ефективності творчого потенціалу молодшого школяра. Як підвищити навчальну успішність кожної дитини. / М.О. Шопіна – Луганськ : СПД Резніков, 2008. – 64 с.
13. Шопіна М.О. Розвиток творчого потенціалу дітей шкільного віку: науково-методичний посібник. / М.О. Шопіна – Луганськ : СПД Резніков, 2010. – 92 с.
14. Шопіна М.О., Піроженко Т.О. Творчий потенціал молодшого школяра. Психологічні особливості розвитку. / М.О. Шопіна – Київ: Початкова освіта, № 23 (551) червень 2010. – 35 с.
15. Шопіна М.О. Психологічні особливості роботи з обдарованими учнями різного шкільного віку / М.О. Шопіна – Луганськ : СПД Резніков, 2013. – 248 с.
16. Шопіна М. О. Вивчення потреб вихователів ДНЗ у необхідності здобуття нових знань з питань розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку Збірник центру наукових публікацій «Велес»

за матеріалами IV міжнародної науково-практичної конференції 1 частина: «Весняні наукові читання», м. Київ: збірник статей (рівень стандарту, академічний рівень), 1. pp. 2018, 104-107.

17. Шопіна М. О., Якунін Я.Ю. Допомога вихователям дошкільних навчальних закладів та учителям у спілкуванні з батьками The 11th International scientific and practical conference "Actual problems of learning and teaching methods"(December 06-09, 2022) Vienna, Austria. International Science Group. 2022. 580 p.
18. Шопіна М. О. Психологічні особливості реалізації творчого потенціалу вихователів ДНЗ в умовах підвищення професійної педагогічної кваліфікації Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2015, XII (21). p. 321-328.
19. Шопіна М. О. Оцінка емоційного стану вчителів та вихователів ДНЗ на курсах підвищення післядипломної педагогічної освіти Збірник центру наукових публікацій «Велес» за матеріалами III міжнародної науково-практичної конференції 2 частина: «Інновації в сучасній науці», 2017, 2. p. 65-72.
20. Щербина В.М., Крилевець М.С. - Літературний письмовий твір навчально-учбового характеру «Програма розвитку дітей дошкільного віку «Я - САМ!» (укладена за педагогічною системою Марії Монтесорі), 2017.
21. Щербина В.М. Досягнення закладів освіти щодо впровадження дистанційного навчання на прикладі ЗДО "Школа Монтесорі Нової Епохи" / Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи: Порадник II. З досвіду роботи освітян міста Києва: навчально-метод. Посібник - Університет ім. Б. Грінченка, Київ, 2021 – 420 с.
22. Щербина В.М. Пошук ефективних моделей навчання дітей дошкільного віку в кризових умовах життєдіяльності - Профорієнтація: стан і перспективи розвитку: збірник матеріалів Х ювілейних Всеукраїнських психолого-педагогічних читань, присвячених пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича, 17 травня 2020 р., Київ.
23. Щербина В.М., Гончаренко А.М. Дошкільна освіта Німеччини та України: відмінне, дотичне, подібне - III Всеукраїнський відкритий науково-практичний онлайн-форум «Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії», 25-26 листопада 2020.
24. YouTube канал психологічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами URL: <https://www.youtube.com/@ShopinaMaryna> (останнє звернення 06.01.2025)
25. Монтесорі М. Лондонські лекції 1946 р. URL: <https://montessori-pierson.com/pages/ukrainian-e-books> (останнє звернення 06.01.2025)
26. Alfred Adler. The Education of Children (Psychology Revivals). – Routledge, 2015 – 318 p.
27. Daniel J. Siegel and Tina Payne Bryson. The Whole-Brain Child: 12 Revolutionary Strategies to Nurture Your Child's Developing Mind. – Bantam, 2012 – 192 p.
28. Davies S. The Montessori Toddler: a parent guide to raising a curious and responsible human being. – New York, 2019 – 248 p.
29. Joseph J. Caruso, M. Temple Fawcett. Supervision in Early Childhood Education. A Developmental Perspective, 3rd Edition, - Teachers College, Columbia University Press, New York and London, 2006 – 288 p.
30. Lillard P.P. Montessori Today: A Comprehensive Approach to Education from Birth to Adulthood. - Schocken, 1996 - 240 p.
31. Montessori M. The Secret of Childhood. - Orient Blackswan, 2009 – 189 p.
32. Montessori M. The Discovery of the Child. - Dev Publishers & Distributors, 2023 – 410 p.
33. Montessori M. To Educate the Human Potential. - Aakar Books, 2019 - 110 p.

ЩАСЛИВІ ДІТИ, ЗАДОВОЛЕНІ ДОРΟΣЛІ:

ЩЕРБИНА ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА

кандидатка політичних наук, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти інституту післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, монтессорі-педагог-практик міжнародної кваліфікації, співзасновниця закладу дошкільної і початкової освіти «Школа Монтессорі Нової Епохи», членкиня ГО «Монтессорі ЮА», авторка близько тридцяти наукових публікацій, мама трьох дітей.

ШОПІНА МАРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти інституту післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, авторка п'яти книг: «Підвищення ефективності творчого потенціалу молодшого школяра. Як підвищити навчальну успішність кожної дитини» (2008 р.); «Розвиток творчого потенціалу дітей шкільного віку» (2010 р.); «Психологічні особливості роботи з обдарованими учнями різного шкільного віку» (2013 р.); «Розвиток мислення дітей 5-ти-9-ти років та підлітків» (2015р.); «Метафоричні асоціативні карти як творчий інтегративний ресурс стресостійкості особистості» (2016 р.) та близько ста наукових публікацій.